

*İSTANBUL KÜTÜPHANELERİNE GÖRE
DÖRT BİBLİYOGRAFYA*

BİRGİLİ MEHMED EFENDİ
BİBLİYOGRAFYASI

EBUSSUUD BİBLİYOGRAFYASI

ÂLÎ BİBLİYOGRAFYASI

KEMALPAŞA-OĞLU BİBLİYOGRAFYASI

MÜNECCİMBAŞI
ŞEYH AHMED DEDE EFENDİ
HAYATI VE ESERLERİ

Hazırlayan
ATSIZ

YAYIN NU: 1301

KÜLTÜR SERİSİ: 756

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-674-1

www.otuken.com.tr

otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2018

3. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.

Güven İş Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul

Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.

Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	7
------------	---

BİRİNCİ KİTAP BİRGİLİ MEHMED EFENDİ BİBLİYOGRAFYASI

Önsöz	11
Hayatı	19
Eserleri	20
1- Türkçe Eserleri	23
2- Arapça Eserleri.....	35
a) Din, akaid, mev'ize	37
b) Fıkıh	63
c) Tasavvuf	75
ç) Arap dilbilgisi	80
d) Kur'an	101
e) Hadîs.....	104
f) Siyer.....	108
g) Ahlâk.....	108
ğ) Kelâm	108
h) Mantık.....	108
ı) Lugaz	108

İKİNCİ KİTAP EBUSSUUD BİBLİYOGRAFYASI

Hayatı	113
Eserleri	118

ÜÇÜNCÜ KİTAP
ÂLÎ BİBLİYOGRAFYASI

Önsöz	187
Hayatı	189
Eserleri	201
1- Tarihî Eserleri.....	207
2- Edebî Eserleri	229
3- Diğer Konulardaki Eserleri	241
Ek (<i>Kühü'l-Ahbâr</i> 'ın Osmanlı Tarihi bölümünden III. Mehmed çağına ait parçanın sadeleştirilmiş şekli)	255
Kronoloji	335

DÖRDÜNCÜ KİTAP
KEMALPAŞA-OĞLU BİBLİYOGRAFYASI

Kemalpaşa-oğlu'nun Eserleri I	341
Giriş.....	341
A- Türkçe Eserleri	347
B- Farsça Eserleri	356
C- Arapça Eserleri.....	359
Kemalpaşa-oğlu'nun Eserleri II	397

Müneccimbaşı
Şeyh Ahmed Dede Efendi
Hayatı ve Eserleri
469

DİZİN

Birinci Kitap.....	483
İkinci Kitap	487
Üçüncü Kitap.....	491
Dördüncü Kitap	499

SUNUŞ

Elinizdeki kitabın önceki baskıları Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları olarak *“İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehmet Efendi (929-981=1523-1573) Bibliyografyası”* (İstanbul 1966), *“İstanbul Kütüphanelerine Göre Ebussuud Bibliyografyası”* (İstanbul 1967) ve *“Âlî Bibliyografyası”* (İstanbul 1968) isimleriyle Millî Eğitim Basımevi’nde basılarak yayınlanmış olan Atsız Bey’in üç ilmî çalışmasından oluşturulmuştur.

Bu baskıdan itibaren, Atsız’ın “Kemalpaşa-Oğlu’nun Eserleri” adıyla ilki *Şarkiyat Mecmuası*’nın 1966’da neşredilen 6., ikincisi aynı mecmuanın 1972’de neşredilen 7. sayılarında yer alan bibliyografik makalesi ilave edilmiş ve diğer üç çalışmada olduğu gibi bunun da Dizin’i hazırlanmıştır. Ayrıca, 1940’ta Türkiye Yayınevi’nin neşrettiği, Hasan Fehmi Turgal ve Necati Lugal tarafından çevrilen *Müneccimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi’nin «Cami’üd Düvel» adlı Eserinden Karahanlılar ve Anadolu Selçükleri* başlıklı eserin takdimi olarak kalemeye alınan “Müneccimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi, Hayatı ve Eserleri” başlıklı yazı da Dört Bibliyografya’nın sonuna eklenmiştir. Diğerleri gibi ayrıntılı bir bibliyografik çalışma değil kısa bir takdim olduğu için bu yazıya ayrıca Dizin hazırlama gereği duyulmamıştır.

Ötüken Neşriyat

Birinci Kitap

BİRGİLİ MEHMED EFENDİ
(929 - 981 = 1523 - 1573)

ÖNSÖZ

Süleymaniye Camisi'nin yapılışının (964 = 1557) dört yüzüncü yıl dönümüne yetiştirilmek üzere «Kanunî Sultan Süleyman Çağı Bilginlerine Ait Bibliyografya» adı ile hazırlanacak olan eser, tahminin çok üstünde uzayıp genişlediği için ister istemez bölünmesine mecburiyet hasıl oldu. Böylece birçok bilgin, şair ve tarihçiye ait bibliyografya eserlerinin «Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları» adı altında çıkarılmasına karar verildi.

Ben, bibliyografya eserlerinde alışılagelmiş olduğu üzere eserlerin boy ve enlerini, satır sayısını ve yazı çeşitlerini sıralamadım. Esasen acemi üniversitelilere ait bir nevi eğitim olan bu işlerin pratik veya nazarî bir değeri de yoktur. Bir eserin büyüklüğü hakkında kabataslak bir düşünce sahibi olmak için yaprak sayısını bilmek yeter. Satır sayısı, sayfadaki yazılı bölümlerin ölçümü kesin fikir edinmeye kâfi değildir. Kesin fikir edinmek için harflerin punto büyüklüğünü de tesbit etmek gerekir ki bu yapılamadığına göre ötekilerin yapılmasında da bir fayda düşünülemez. Bundan başka birçok nushası bulunan bir risalenin her nushası için boy, en ve satır yazmanın boşuna kâğıt harca-yıp eseri büyütmekten ve zaman kaybından başka bir şey olmadığı da meydandadır.

Yazı çeşitlerini bilmek ise ancak tek nushalı ve eski eserler için bir mânâ taşımaktadır. Fazla olarak nesih, nesih

BİRGİLİ MEHMED EFENDİ

(929 - 981 = 1523 - 1573)

HAYATI

10 Cemaziyelevvel 929 (= 27 Mart 1523) Cuma günü Balıkesir’de doğdu. Babası Müderris Pir Ali, dedesi İskender’dir. İlk öğrenimi babasından yaptı. İstanbul’a gelerek tahsilini bitirdi. İstanbul medreselerinde ders okuttu. Bayramiye tarikatı şeyhlerinden Karamanlı Abdurrahman’dan inabe alarak tasavvufa da girdi.

Birgili Mehmed’in ilmî yeterliğini takdir eden ve II. Selim’in hocası olan Atâullah Efendi, Birgi’de yaptırdığı medresenin müderrisliğini ona verdi. Birgili Mehmed oraya yerleşerek ders okutmak ve vazetmekle uğraştığı için «Birgili» diye tanınmıştır.

Şeriattan kıl kadar sapmak istemeyerek her bid’atin şiddetle aleyhinde bulunması, diyanet ve takvada pek ileri bir taassupla fikirlerini söylemekten çekinmemesi, Kur’an okumak gibi dinî işlerden para almanın haram olduğunu ileri sürmesi, çağının din bilginleriyle sözlü ve yazılı tartışmalara yol açmış ve fikirleri kabul olunduğu takdirde evkaf idaresi çöküp devlet sarsılacağı için zamanın akıllı ve tedbirli şehislâmı Ebussuud Efendi paranın vakfolunabileceğini kabul ederek Birgili aleyhine fetva vermek zorunda kalmıştır.

Yanlış olarak «Vasiyetname» adı ile anılan Türkçe İlmî-hali ile Arap dilbilgisine ait «İzhâr el-Esrâr» ve «‘Avâmil» adlı eserleri çok tanınmış ve yayılmış olup son ikisi medreselerde ders kitabı olarak yıllarca okutulmuştur.

TÜRKÇE ESERLERİ

- 1- [İlmihal]
- 2- [İnkāz el-Hālikīn tercümesi]
- 3- [Fetvalar]
- 4- [Kanunî Sultan Süleyman'ın vasiyeti hakkında mektup]
- 5- [El-Dürret el-Mültekaât el-Rûmiyye tercümesi]

1- [İlmihal]:

Müellif bu Türkçe eserine ad takmamıştır. 970'te yazılan eserin başlarında vasiyet kelimesi geçtiği ve içinde bazı vasiyetleri bulunduğu için «Vasiyetname» diye ün almıştır. «Risāle-i Birgivi» diye de anılmaktadır. Toplu bir ilmihal kitabı olduğu için çok rağbet görmüştür. Konyalı Şeyh Ali tarafından şerhedilmiş, Osmanpazarı Müftüsü İsmail Niyazi de bu şerhi şerhetmiştir. İlmihal ayrıca Kadızâde Ahmed tarafından da şerhedilmiş, 1052'de Bahtî adlı biri tarafından nazma çekilip «Manzûme-i Birgili» diye tanınmıştır. Bundan başka Toktamışoğlu tarafından manzum olarak Kazan Türkçesi'ne de çevrilmiştir. Müellif, öğrenci ve dostlarından bazılarının isteği üzerine bu eserini Arapça'ya çevirmiştir.

Teşrifatçioğlu Ebubekir tarafından hicrî 1200'lerde Türkçe olarak şerholunduğu gibi Şeyh Beypazarlı tarafından «Naşihat el-Müslimîn» ve Mustafa b. Mehmed tarafından da «Zübdet el-Ḥaḳā'ik» adıyla Türkçe şerholunmuştur.

Basmalar

1- İstanbul 1218, Üsküdar'da Matbaa-i Âmire [Müellif nushasından alınarak basılmıştır. Güzel bir basımdır. Bir nushası: Kılıç Ali 543].

2- İstanbul 1220, Üsküdar'da Dârüttıbbâ'atı'l-Cedîde [Bir nushası: Ali Emîrî (Şer'îye) 160].

3- İstanbul 1249, Matbaa-i Âmire.

4- İstanbul 1260 (taşbasması).

5- İstanbul 1261 (taşbasması).

6- İstanbul 1264, Matbaa-i Âmire.

7- İstanbul 1281 (taşbasması), 78 s. [Bir nushası: Düğümlü baba 127].

8- İstanbul 1285 (taşbasması), 78 s. [Bir nushası: Düğümlü Baba 128].

Yazmalar:

1) *Ali Emîrî Efendi (Şer'îye)* 163
56 yaprak.

2) *Ali Emîrî Efendi (Şer'îye)* 280
34 yaprak. 1167 istinsahlı.

3) *Ali Emîrî Efendi (Şer'îye)* 821 (100^a-123^a)
1046 istinsahlı.

4) *Atıf Efendi* 2817 (29^b-37^a)

5) *Ayasofya* 2253
46 yaprak. 987 istinsahlı.

6) *Bağdatlı Vehbi* 773
23 yaprak. Zilkade 1040 istinsahlı.

7) *Bayazıd* 2895 (1^b-71^a)
1149 istinsahlı.

8) *Bayazıd* 2965 (1^b-71^a)

9) *Bayazıd* 3047 (1^b-61^b)

10) *Bayazıd* 3048
45 yaprak. 1170 istinsahlı.

ARAPÇA ESERLERİ

- a) Din, akaid, mev'ize
- b) Fıkıh
- c) Tasavvuf
- ç) Arap dilbilgisi
- d) Kur'an
- e) Hadîs
- f) Siyer
- g) Ahlâk
- ğ) Kelâm
- h) Mantık
- ı) Lugaz

a) Din, akaid, mev'ize:

- 6- El-Ṭarīkat el-Muḥammediyye
- 7- [İlmihal Kitabının Arapça tercümesi]
- 8- Kitāb el-Īmān ve Kitāb el-İstiḥsān
- 9- El-İrşād fī'l-'Aḳâ'id ve'l-'İbādāt
- 10- [Akaid risalesi]
- 11- [Âmentü şerhi]
- 12- [Tevhid şerhi]
- 13- Mu'addil el-Şalāt
- 14- [Namazın şartları]
- 15- [Nafile namaz]
- 16- [Dinin buyruklarını dikkatle yapmak]
- 17- [Müslüman çocuklarının durumu]
- 18- [Mezar ziyareti hakkında]
- 19- Nur el-Aḫyā ve Tuḥfet el-Emvāt
- 20- [Şükreden zenginin ibadet eden yoksula üstünlüğü]

6- El-Ṭarīkat el-Muḥammediyye:

Din, ahlāk, va'z ve irşād üzerine yazılmış Arapça eser. 27 Şaban 980 Çarşamba (= 31 Aralık 1572) gecesinde bitirildi. Birçok şerh ve tercümesi vardır. Başlangıç:

الحمد لله الذجعلنا امة وسطاً خير امم...

Basmalar

- 1- İstanbul 1260, 260 s.
- 2- İstanbul 1268, 260 s.
- 3- İstanbul 1270, Matbaa-i Âmire (taşbasması), 311 s.
- 4- İstanbul 1276, Karahisarlı Ali Rıza Matbaası (taşbasması), 311 s.
- 5- İstanbul 1287, 219 s.
- 6- İstanbul 1289, 219 s.
- 7- İstanbul 1301, Matbaa-i Âmire, 219 s.
- 8- İstanbul 1304, 219 s.
- 9- İstanbul 1305, Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, 219 s.
- 10- İstanbul 1307, Hacı Hüseyin Efendi Matb., 219 s.
- 11- İstanbul 1309, Hacı Hüseyin Efendi Matb., 219 s.
- 12- İstanbul 1316, Şirket-i Salâhiyye Matbaası, 219 s.
- 13- İstanbul 1324, Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye Matbaası 219 s.

Yazmalar:

- 1) *Ali Emîrî Efendi (Arapça)* 761
235 yaprak. 1103 istinsahlı.
- 2) *Ali Emîrî Efendi (Arapça)* 1834
127 yaprak. 983 istinsahlı.
- 3) *Ali Emîrî Efendi (Arapça)* 1835
118 yaprak. 1094 istinsahlı.
- 4) *Ali Emîrî Efendi (Arapça)* 1836
300 yaprak. 1158 istinsahlı.
- 5) *Ali Emîrî Efendi (Arapça)* 1837
92 yaprak. 1055 istinsahlı.
- 6) *Ali Emîrî Efendi (Arapça)* 1838
288 yaprak.
- 7) *Ali Emîrî Efendi (Arapça)* 1840
191 yaprak. 1202 istinsahlı.

İkinci Kitap
EBUSSUUD EFENDİ
(896-982 = 1490-1574)

EBUSSUUD EFENDİ (896-982 = 1490-1574)

HAYATI

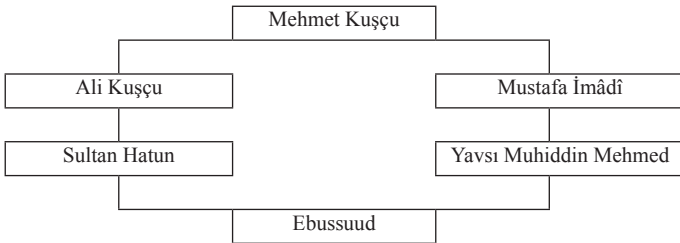
Hoca Çelebi diye de anılan büyük Türk bilgini ve devlet adamı Ebussuud, 17 Safer 896 (= 30 Aralık 1490)'da İskilipli'de doğdu.

Babası, 922'de ölen İskilipli Yavsı Muhiddin Mehmed'dir.

Dedesı Mustafa İmâdî, tanınmış bilgin Ali Kuşcu'nun kardeşidir.

Dedesinin babası olan Türkistanlı Mehmed Kuşcu, Uluğ Beg'in doğancıbaşısı idi.

Ebussuud'un babası Yavsı Muhiddin Mehmed, Ali Kuşcu'nun kızı Sultan Hatun'la, yani amcasının kızıyla evlenmiş ve bu evlenmeden Ebussuud doğmuştur. Buna göre Ebussuud'un soy kütüğü şöyledir:

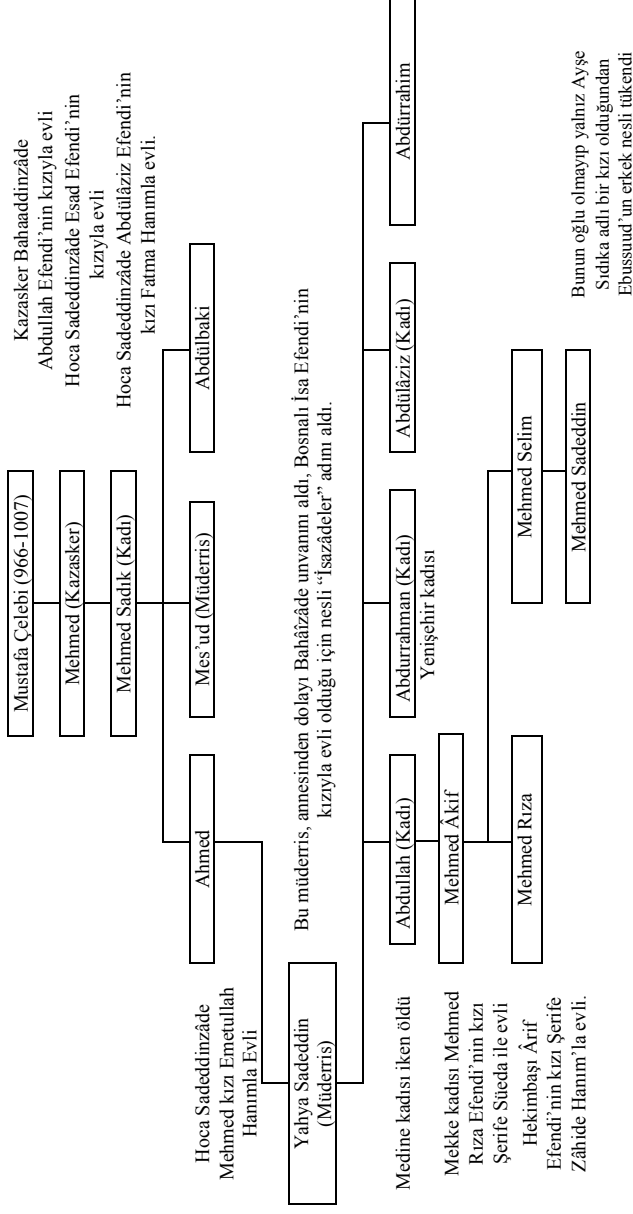

Ebussuud; babasından, Müeyyedoğlu Abdurrahman'dan, Karamanlı Seyyidi'den ders almış ve Seyyidi'nin kızı Zeyneb Hatun'la evlenmiştir.

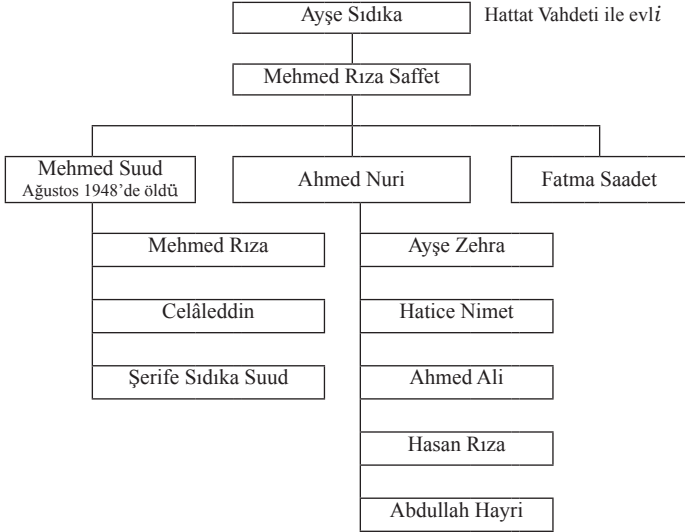
İlk memuriyeti 922'de İnegöl'deki İshak Paşa Medresesi müderrisliğidir.

926'da bu görevinden azledildi. 10 ay sonra İstanbul'da Davud Paşa Medresesi'ne, 928'de Mahmud Paşa Medresesi'ne, 931'de Gebze'deki Mustafa Paşa Medresesi'ne müderris olarak tayin edildi. 932'de Bursa'da, 934'de İstan-

Ebussuud'un küçük oğlu Mustafa Çelebi'den gelen nesli

*Ebussuud'un onuncu kuşaktan kız torunu
Ayşe Sıdika Hanım'dan gelen nesli*

ESERLERİ

Kitap, risale ve makale şeklinde 22 eserini görebildiğim Ebussuud, Kemalpaşaoğlu gibi her alana el atmamış, kendi eserlerine şerh yazmak gibi acayiplikler yapmamış, en büyük eseri olan Arapça tefsir dışında bilhassa ikisi de Türkçe olan fetvaları ve kanun-arzları ile Türk medeniyet tarihinde büyük bir yer tutmuştur.

Eserleri şunlardır:

- 1- İrşâd el-‘Akl el-Selîm; Arapça
- 2- [Fetvalar]; Türkçe
- 3- [Kanunlar, arzlar]: Türkçe
- 4- [Mektuplar] (yalnız biri Arapça); Türkçe
- 5- [Şiirler]; Türkçe, Arapça, mülemma
- 6- Duânâme; Türkçe
- 7- [Paranın vakfolunabileceğine dair risale]; Arapça

Üçüncü Kitap
ÂLÎ BİBLİYOGRAFYASI
(948-1008 = 1541-1599)

ÖNSÖZ

Âlî'nin en mühim eseri Kühhü'l-Aẖbâr'dır. Kendisinin devlet adamı olması, imparatorluğun birçok yerlerinde görevle bulunması ve yaşadığı zamanın olaylarını da kaleme alması bakımından bu eser faydalı bir kaynaktır. Duygularına kapılan gazezkâr bir adam olduğu için Âlî'nin hükümlerine inanmak doğru değilse de görüp tanık olduğu yılların tarihi bakımından Kühhü'l-Aẖbâr'ın değeri de inkâr olunamaz.

Bunu göz önünde bulundurarak bibliyografyanın sonuna tarihin orijinal bölümünü eklemeyi uygun gördüm. Ancak eseri fazla uzatmamak için yalnız III. Mehmed zamanına ait parçayı almakla yetindim.

III. Mehmed Hicrî 1003-1012 (=1595-1603) arasında padişahlık etmişse de Âlî bunun yalnız 1003-1005 (=Ocak 1595 - Ekim 1596) arasını yazmıştır.

Âlî'nin dili, özellikle Osmanlı Tarihi bölümlerinde çok ağırdal olduğundan bunu sadeleştirerek bugünkü Türkçeye çevirdim. Sadeleştirirken kelimeleri değil, mânâyı göz önünde bulundurdum.

Eldeki nushalardan hiçbirinin, esas nusha olmak bakımından, ötekilerine üstünlüğü yoktu. Esad Efendi Kütüphanesi'ndeki 2162 numaralı nushayı temel nusha sayarak, sadeleştirmede bu nushanın yaprak numaralarını köşeli parantez içinde gösterdim. Fatih (4225), Hamidiye (914) Hâlet Efendi (598) nushalarını da yardımcı olarak kontrol için kullandım.

III. Mehmed çağının en son bölümleri, yerinde de işaret edildiği gibi yalnız Hâlet Efendi nushasından alınarak sadeleştirilmiştir. Çünkü diğer nushalarda bu parça yoktur.

Atsız

10 Haziran 1967

MUSTAFA ÂLÎ (948-1008 = 1541-1599)

HAYATI

2 Muharrem 948 Pazartesi (= 25 Nisan 1541) gecesi saat 1’de Gelibolu’da doğdu. Babası Ahmed adında bir tüccardır. Abdullah veya Abdülmevlâ diye söylenen dedesinin bir Devşirme olduğu anlaşıyor. Bu devşirmenin Boşnak-Hırvat soyundan olması kuvvetli bir ihtimal dahilindedir. Çünkü Âlî, Kühü’l-Aḥbâr’ın dördüncü rûknünün başında (basma V. cilt, s. 9-18) türlü milletlerden bahsettiği sırada Arnavutları yerin dibine batırdığı¹ Çerkeslerin aleyhinde bulunduğu, Firenklerle Macarlar ve Almanlar hakkında mutedil davrandığı halde Hırvat ve Boşnaklar’ı çok övmektedir.

¹ 1001 (=1593-1594) yılındaki seferi anlattığı sırada da büyük vezir olan Arnavut Sinan Paşa’yı, Kırım Hanı karşısındaki terbiyesizliğinden dolayı hicvederken Arnavutluğunu da başına kakmaktadır (Kühü’l-Aḥbâr, Esad Efendi, 2162 numaralı nusha yaprak: 596):

Maḳâdîr-i nâsı ne bilsün o şüm.
Ne anda hüner var, ne ‘akl ü ‘ulüm.
İşi lecc idi, kendi şahşı ‘anûd.
Ḥuşûşâ ki cinsi ola Arnabûd.
Şu kim rûzı seçmez şeb-i târdan
Ne ḥazẓ alur ol müşk-i Tâtârdan?
Bunamış, mavıkmış ‘akılsuz kıoca
Sanur rûtbesin ḳadr-i ḥandan yüce.
Bu ‘akl ile serdâr-i İslâm olur;
Anuñçün ki ‘asker hezîmet bulur.

Aynı nushanın biraz daha aşağısında (613) ise Arnavutlar hakkında şu hükmü vermektedir: Ḥafî olmaya ki ṭâyife-i Arnavuḍda muḥanneslik muḳarrerdür ve maḥall-i iktizâsına göre anlardan secâ’at ve cür’et ḡayr-i müyesserdür. Zîra ki bu zümre-i zemîmede istiḥyâ nâdirdür ammâ buḥl ile meşhûr ihtivâsı vâfirdür. Ammâ laḳlaḳa-i lisânda her biri gûyâ Rüstem-i şânîdür.

Âlî, 6 yaşında okula başladı. İlk zamanlarda dersleri çabuk kavrayamadığı için öğretmenden çok dayak yedi.

960 (= 1553)'ta, 12 yaşında iken Arap sentaksına başlayıp Hâbib-i Hâmîdî'den Kâfiye'yi okudu.

964 (= 1557)'te, 16 yaşında iken Çeşmî mahlesiyle ilk şiirlerini yazdı ve 760 (= 1359)'ta ölmüş olan Hüsâ-meddîn Hasan el-Kâtî'nin mantika ait İsaguci şerhine bir hâşiye yazdı.

965 (=24 Ekim 1557 - 13 Ekim 1558)'te, 17 yaşında iken Gelibolulu Sürûrî (ölümü: 969 = 11 Eylül 1561 - 30 Ağustos 1562)'den tefsir ve fıkıh dersleri aldı. «Vücûd-i Zihnî» (=Zihnî Varlık) risâlesini okudu. Bu sıralarda Çeşmî mahlesini değiştirerek Âlî adını aldı.

968 (= 22 Eylül 1560 - 10 Eylül 1561)'de, 20 yaşında iken kâtip olarak Şehzade Selim'in maiyetine verildi.

969 (=11 Eylül 1561 - 30 Ağustos 1562) da 21 yaşında iken *Mihr ü Mâh* adlı ilk eserini şehzadeye takdim etti.

Bunu vermekten maksadı müderrislik veya kadılık ko-parmaktı. O sırada 38 yaşlarında olan şehzade, bu 21 ya-şındaki muhteris kâtibin dileğini nükteli sözlerle reddetti. Âlî aynı yılda *Tuhfetü'l-'Uşşâk*'ın ilk şeklini yazdı.

Yine aynı yılda ve belki de müderrislik, kadılık gibi aşırı isteklerinin reddedilmesine karşılık taviz olmak üzere kendisine başkâtiplik verildi.

Şehzadenin yanındaki hizmeti 970 (= 31 Ağustos 1562- 20 Ağustos 1563) yılı içine kadar sürmüş, telif yılları kesin olarak belli olmayan *Enisü'l-Kulûb* ve *Mihr ü Vefâ* adlı eserlerini bu süre içinde yazmış, 570'te yazmaya başladığı *Riyâzü's-Sâlikîn*'i bitirememiştir.

Kâtipliği sırasında bir kış günü şehzadenin maiyetinde ava çıkarken şehzade, atını ve kolundaki doğanını göstererek duruma uygun bir matla' söylemesini emretti. Âlî hemen:

Dördüncü Kitap
KEMALPAŞA-OĞLU
BİBLİYOGRAFYASI
(873-940=1468- 1534)

KEMALPAŞA-OĞLU'NUN ESERLERİ

– I –

GİRİŞ

Bu eser, Süleymaniye Camii'nin yapılışının (964=1557) 400'üncü yıl dönümüne yetiştirilmek üzere “*Kanunî Sultan Süleyman çağı bilginlerine ait bibliyografya*” olarak hazırlanacaktı. Bu işi bir yılda yapabilirim sanmakla ne kadar aldandığımı sonradan anladım. Bu aldanişın en büyük sebeplerinden birisi eski müelliflerin, birçok eserlerine ve hele makale şeklindeki küçüklerine ad vermeyişi ve bunlara müstensihler tarafından yakıştırma isim takılması olmuştur. Aynı makale veya risaleye ayrı müstensihler tarafından ayrı ayrı adlar verilmesi, makale ve risalelerin başlangıçlarına bakarak kontrol etmek gibi bir güçlük doğurmuş, bazan da aynı makale veya risalenin ayrı nüshalardaki başlangıçlarının, az veya çok, farklı olması güçlüğü arttırmıştır.

Zaman bakımından aldanmamın ikinci sebebi Kemalpaşa-oğlu oldu. Büyüklü küçüklü 200 eserini tesbit ettiğim Kemalpaşa-oğlu her konuya dokunmuş olduğu için kütüphanelerimizdeki birçok dergilerde makalelerinin serpiştirilmiş olması aramayı uzattı. Uzama dolayısıyla eseri birkaç parçaya böldüm ve ilk olarak Kemalpaşa-oğlu'nu aldım.

Daha çok İbn-i Kemal veya Kemalpaşa-zâde diye tanınmış olan müellife Kemalpaşa-oğlu demem kendiliğimden yaptığım bir Türkleştirme değildir. Asıl adı böyle olduğu ve kullanışta en çok böyle geçtiği için “zâde” veya “ibn” yerine “oğlu”yu aldım.

Eskiden “oğlu” olarak kullanıldığını gösteren hiçbir vesika veya tanık olmasa dahi doğrusunun böyle olduğu yüzde yüz muhakkak olduğu için ben yine Kemalpaşa-oğlu diyecektim. Bu bilginin asıl adının Kemalpaşa-oğlu olup, İbn-i Kemal veya Kemalpaşa-zâde şeklinin sonradan yakıştırma olduğunu gösteren izler az değildir.

Şehid Ali Paşa Kütüphanesi’ndeki 884 numarada bulunan Şadr al-Şarî’ a’nın *Vikâya* şerhinde, metin dışında ve 225^b’nin başındaki: “Ekâbiri ulemâdan Kemalpaşa-oğlu te’lif etmiştir...” ibâresiyle Üniversite Kütüphanesi’ndeki Türkçe yazmalar arasında bulunan 1942 numaralı Kemalpaşa-oğlu *Divan*’ının başında (1^b), tezhip içinde, *Divan-ı Kemalpaşa-oğlu* yazılı olması bu zatın aslında Kemalpaşa-oğlu diye anıldığını göstermektedir. Yavuz ve Kanunî çağlarının iki büyük devlet adamı olup, Celâl-zâde diye anılan Mustafa ve Salih kardeşlerin de aslında Celâl-oğlu diye adlandırıldığı, büyüğü olan Koca Nişancı Mustafa Çelebi’nin mezarındaki yazıtla ortaya çıkmaktadır.¹ Koca Nişancı’nın mezarındaki manzum tarihin ilk beyti şöyledir:

Celal-oğlu Nişâni ki cihânuñ

Fenasın gördi, ‘azm etdi bakâya

Deli Kadı tarafından yazılan manzum tarihe “Celâl-oğlu” tabirinin vezin zaruretiyle söylendiği iddia olunamaz. Nazımcı isteseydi “Celâloğlu” yerine “Celâl-zâde” der ve yine de vezin bozulmazdı.

1008’de ölen tanınmış şeyhülislâm ve tarihçi Hoca Sadettin, “Âşıkpaşa-zâde” diye bilinen eski tarihçiden “Âşıkpaşa-oğlu” diye bahsetmekte (*Tâc al-Tavârih*, I, 365), 1068’de ölen Solak-oğlu Mehmed Hemdemî Çelebi de kendi tarihinde Âşıkpaşa-oğlu adını kullanmaktadır (Solakzâde Tarihi, s. 170).

1 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Onaltıncı asır ortalarında yaşamış olan iki büyük şahsiyet Tosyalı Celâlzade Mustafa ve Salih Çelebiler” (Belleten, 1958, Sayı 87, s. 399).

A. TÜRKÇE ESERLERİ

1. *Tārîh-i Âl-i ‘Osmân*

II. Bayazıd'ın buyruğu ile yazmağa başladığı bu tarihi, Yavuz ve Kanunî çağlarında da devam ettirerek, 7 Safer 933 (=13 Kasım 1526)'te, Kanunî'nin Mohaç seferi dönüşünde, İstanbul'a girişine kadar getirmiştir. Osmanlı tarihlerinin değerlilerindendir. Kütüphanelerimizde tam bir takımı yoktur.

Basmaları: *Histoire de la Campagne de Mohacz par Kemal Pacha Zadeh*, Paris, 1859 (Kemalpaşa-oğlu tarihinin yalnız Mohaç savaşına ait bölümünün metni ile Pavet de Courteille tarafından yapılan tercümesi); İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, Ankara, 1954 (Türk Tarih Kurumu yayınlarından, nşr. Ş. Turan); Fatih Kütüphanesi'ndeki 4205 numaralı nüshanın tıpkıbasımı olup, Ş. Turan tarafından önsöz ve fihrist eklenmiştir; İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, Ankara, 1957 {T. T. K. yayınlarından, nşr. Ş. Turan). Yukarıkinin tenkidli neşri.

Yazmalar: 1) Ali Emîrî (Tarih) 25 (180 yap., Osman Gazi çağı); 2) Ali Emîrî (Tarih) 26 (113 yap., Orhan Gazi çağı); 3) Ali Emîrî (Tarih) 27 (123 yap., Yıldırım Bayazıd çağı); 4) Ali Emîrî (Tarih) 28 (166 yap., Kanunî çağı; 953'te İstanbul'da istinsah olunan bir nüshadan yazılmıştır); 5) Ali Emîrî (Tarih) 29 (67 yap., Yavuz çağı); 6) Ali Emîrî (Tarih) 30 (159 yap., Osman Gazi'den Yıldırım'ın sonuna kadar); 7) Ali Emîrî (Tarih) 31 (142 yap., Fatih çağı); 8) Ali Emîrî (Tarih) 32 (126 yap., 1099 h. istinsahlı, II. Bayazıd çağı); 9) Ayasofya 3318(132 yap., 935 istinsahlı,

Mohaç seferi); 10) Ayasofya 3382 (136 yap., Mohaç seferi); 11) Belediye (Orta boy) 103 (250 sayfa 1-164. sayfalar, 932 Mohaç seferi, 168-250. sayfalar, 927 Belgrad seferi); 12) Esad Efendi 2087 (76 yap., Mohaç seferi); 13) Esad Efendi 2336 (152 yap., Mohaç seferi); 14) Fatih 4205 (310 yap., Fatih çağı); 15) Fatih 4221 (236 yap., yap. 1^b-168^a: 927'den 7 safer 933'e, yani kitabın sonuna kadar, Kanunî çağı, yap. 169^b-190^a: İstanbul fethi, yap. 191^a-208^b: 914-918 arasında II. Bayazıd çağı, yap. 209^a-236^a: Yavuz'un 918'de cülûsundan 920 Çaldıran savaşının sonuna kadar); 16) Kemankeş Abdülkadir Emîr Hoca 384 (37 yap., Belgrad fethi); 17) Nuruosmaniye 3078 (112 yap., 1119 istinsâhlı Osman Gazi'den Yıldırım'ın sonuna kadar); 18) Şehid Ali Paşa 2720 (181^b-203^b, İstanbul fethi); 19) Üniversite (Türkçe) 3717 (4^b-101^b, 12 Şaban 979 istinsâhlı, Mohaç seferi); 20) Veliyeddin Efendi 2447 (33^b-140^a, 33^b-112^a: Mohaç seferi, 112^b-140^a: Yavuz'un cülûsundan 920 Çaldıran savaşının sonuna kadar).

2. Divan ve Şiirleri

Basma: *Âşâr-i eslaf*, sayı 5, İstanbul, İkdâm matbaası, 1313, 189 s. (azalmış olan bu basmanın nüshaları Hacı Mahmud, nr. 3501; Kasideci-zâde, nr. 417).

Yazmalar: 1) Ali Emîrî (Arapça) 4369 (14^b -15^a), iki manzume; 2) Ali Emîrî (Arapça) 4369 (118^b-121^a, Meşhur *Tanhtaraniyye* Kasidesinin Türkçe manzum tercümesi); 3) Esad Efendi 3415 (90^b-92^b, Yavuz'a mersiye); 4) Hasan Hüsnü Paşa 121 (364^b-365^a); 5) Revan 2029 (1^b-39^b); 6) Üniversite (Türkçe) 1308 (29 yap.); 7) Üniversite (Türkçe) 1942 (1^b-72^a, 1^b'nin başında tezhîp içinde «Dîvân-ı Kemalpaşa-oğlu» yazılıdır); 8) Üniversite (Türkçe) 2904, (66 yap., 1312 istinsâhlı, müstensih: Esseyid Mustafa Reşid b. Âlî el-vezîr); 9) Üniversite (Türkçe) 2921, (69 yap.); 10) Üniversite (Türkçe) 3497, (69 yap. 1262 istinsâhlı).

Şiirlerinden bir örnek:

*İninden çıkmayınca eylemez sayd
Ne denlû aç ola vü pür-hışım şîr
Kınından çekmeyince kimse kesmez
Ne denlû tîz ü keskin olsa şemşîr*

3. [Bürde Kasidesi Tercümesi]

H. 694'te ölen Büşîri'nin meşhur *Kaşîdat al-Burda*'sının manzum tercümesidir.

Başlangıç:

*Yâda geldi mi dilâ hemsâyegân-i Zî-Selem
Karışub çeşmüñ akıdur kanlu yaşı dembedem*

Yazmalar: 1) Âşîr Efendi 301 (87 yap. Metinden başka beşi Türkçe, biri Farsça olan altı tercümeyi de ihtiva ediyor. Her sayfada hepsinden birer beyit vardır. Kemalpaşa-oğlu'nunki kara mürekkeple ve Camî'nin Farsça tercümesinin altındadır); 2) Pertev Paşa 299, (82 yap. 1228 istinsahlı, metinden başka Türkçe, Farsça ve Arapça yedi şerh veya tercümeyi de ihtiva ediyor. Her sayfada yedisinden de birer beyit vardır. Kemalpaşa-oğlu'na ait olan tercüme, her sayfanın ortasında, sol tarafa, yan olarak yazılmıştır).

4. Yusuf ve Zelihâ

Mefâîlün mefâîlün feûlün vezninde, mâlûm aşk romanı. İçindeki bazı gazeller başka vezindedir, 7777 beyittir. Başlangıç:

*İlâhî, gonce-i ümmîdimi aç
Yiizime ebr-i rahmet şebnemin saç*

Yazmalar: 1) Ali Emîrî (Manzum) 1171 (203 yap.); 2) Lala İsmail 621 (262 yap.); 3) Üniversite (Türkçe) 1811 (208 yap.); 4) Üniversite (Türkçe) 3697 (207 yap., 1264 istinsahlı).

MÜNECCİMBAŞI
ŞEYH AHMED DEDE EFENDİ,
HAYATI VE ESERLERİ
(1041-1113 = 1631/2 - 1702)

MÜNECCİMBAŞI ŞEYH AHMED DEDE EFENDİ, HAYATI VE ESERLERİ

Babası, Karaman Ereğlisi'nden Lûtfullah adında bir çulha olup memleketlerine eşkıyanın fazla sarkıntılık etmesi üzerine Selânik'e göçerek orada yerleşmişti.

"Ahmed" 1041 (= 30 Temmuz 1631 - 19 Temmuz 1632) yılı sınırında Selânik'te doğdu, ilk önce o da çulha olmak için bir müddet babasının dükkânında çalıştı. Fakat tahsile ve ilme karşı büyük bir istek duyduğundan çulhalığı bırakarak Selanik Mevlevî Tekkesi şeyhi Mehmed Efendi'ye¹ intisab edip Mevlevî oldu. Şeyhin daima yanında bulunup ekseriya onun müsveddelerini tebyiz ederdi. Sonra zahir ilimlerini de öğrenmek için Selanik müftüsü Abdullah Efendi'den ders alıp "telhis"e kadar okudu. 23-24 yaşlarında iken (demek ki 1064-1065 = 1654-1655 yıllarında) şeyhinden izin alarak İstanbul'a geldi. Galata Mevlevî Tekkesi şeyhi Arzî Dede'nin yanında kaldıktan sonra Minkarîzâde Yahya Efendi'den (sonra şeyhülislâm olmuştur), İbrahim-i Geredî'den ve Ahmed Nahlî'den tefsir, hadis vesaire okudu. Sonra Kasımpaşa Mevlevî Tekkesi şeyhi Halil Dede Efendi'ye intisab edip Salim'e göre 10, Şeyhî'ye göre 15 yıl onun hizmetinde kaldı. Halil Dede Efendi'den Mesnevi, tefsir, hadis, fıkıh, usul ve maânî okudu. Halil Dede zahid bir derviş olduğundan talebesinin mantık ve hikmet (yani felsefe) okumasına müsaade etmedi. Fakat ilmin her şubesinde olgunlaşmak isteyen "Ahmed" bu iki ilmi Dersiâm Salih Efendi'den; hey'et, nü-

1 Şeyhî, Vekâyiü'l-Füzelâ'da bu şeyhin adının Ahmed olduğunu söylüyor.

DİZİN

Birinci Kitap

- Abdulgani Ağa Kütüphanesi: 14
Ahlâk: 21, 35, 108
Ahmed Sâkî Bey Matbaası: 86, 92
Akkermanlı Mehmed: 104
Ali Emîrî Efendi: 12, 13
Ali Emîrî Efendi Kütüphanesi: 14
Ali Ulvi Ermiş Kütüphanesi: 14
Amcazâde Hüseyin Paşa Kütüphanesi: 14
Arap grameri: 80, 100
Ârif Efendi Matbaası: 85, 91, 92
Arkeoloji Müzesi: 13, 17
Âşir Efendi Kütüphanesi: 14
Atâullah Efendi, (II. Selim'in hocası): 19
Âtîf Efendi Kütüphanesi: 13, 14
Ayasofya Kütüphanesi: 13, 14, 17
Bâbertî: 73
Bâb-ı Seraskerî Matbaası: 84, 90
Bağdat Köşkü Kütüphanesi: 14
Bağdatlı Vehbi Efendi Kütüphanesi: 14
Baha Toven Kütüphanesi: 14
Basma Başışlar Kütüphanesi: 14
Bayazîd Devlet Kütüphanesi: 12, 13, 14, 18
Bayram Paşa Kütüphanesi: 14
Bedri Göknil Kütüphanesi: 14
Beyoğlu: 106
Birinci Ahmed Kütüphanesi: 17
Birgi: 19, 20
Birgili Mehmed Efendi: 19, 20, 21, 25, 53, 55, 61, 66, 67, 70, 104
Birgivi Mehmed Efendi: bk. Birgili Mehmed Efendi
Câmî: 100
Cârullah Kütüphanesi: 14
Cemal Efendi Matbaası: 85, 91, 92
Çelebi Abdullah Efendi Kütüphanesi: 14
Çorlulu Ali Paşa Kütüphanesi: 14
Damad İbrahim Paşa: 14
Dârülmecnevî: 14
Denizli Kütüphanesi: 14
Düğümlü Baba Kütüphanesi: 14
Ebussuud Efendi: 19, 33, 66
Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Kütüphanesi: 13, 15
Efganlı Şeyh Ali Haydar Efendi Kütüphanesi: 15
Emanet Hazinesi Kütüphanesi: 15
Esad Efendi Kütüphanesi: 15
Eyüb Camii Kütüphanesi: 15
Fahrettin Kerim Gökay Kütüphanesi: 15
Fatih Kütüphanesi: 15
Fâzıl Ahmed Paşa Kütüphanesi: 15
Ferâiz: 63, 73
Fezullah Efendi Kütüphanesi: 13, 15
Fezullah Paşa Kütüphanesi: 15
Gelibolulu Tâhir Efendi Kütüphanesi: 15
Giresun Kütüphanesi: 15
Gülnuş Vâlide Sultan Kütüphanesi: 15
Gümüşhaneli: 106
Hacı Beşir Ağa Kütüphanesi: 15
Hacı Mahmud Efendi Kütüphanesi: 15

Hacı Mehmed Ali Paşa Matbaası: 84, 90

Hacı Muharrem Matbaası: 109

Hacı Reşid Bey Kütüphanesi: 15

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi: 13, 15

Hafız Ahmed Paşa Kütüphanesi: 15

Hafız Nuri Efendi Matbaası: 102

Hafid Efendi Kütüphanesi: 15

Hakkı Nezihi Erksan Kütüphanesi: 15

Hâlet Efendi Kütüphanesi: 15

Halis Efendi Kütüphanesi: 12

Halit Bayrı Kütüphanesi: 15

Hamidiye Kütüphanesi: 15

Harâcî toprak: 63, 74

Harput Kütüphanesi: 15

Hasan Hayri ve Abdullah Efendi Kütüphanesi: 15

Hasan Hüsnü Paşa Kütüphanesi: 15

Hasib Efendi Tekkesi Kütüphanesi: 15

Hâşim Paşa Biraderi Ali Haydar Bey Kütüphanesi: 16

Haydar Taner Kütüphanesi: 16

Hazine Kütüphanesi: 16

Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi: 16

Hidiv İsmail Paşa Kütüphanesi: 16

Hüdâî Efendi Kütüphanesi: 16

Hüseyin Kâzım Bey Kütüphanesi: 16

Hüseyin Yılmaz Özel Kütüphanesi: 16

Hüsnü Sadık Durukal Kütüphanesi: 16

Hüsrev Paşa Kütüphanesi: 16

İbn el-Hâcib: 96, 100

İbnülemin Mahmud Kemal: 13

İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kütüphanesi: 13, 16

İbrahim Efendi Kütüphanesi: 16

İbrahim Efendi Matbaası: 91

İhsan Karabatur Kütüphanesi: 16

İhsan Mahvî Kütüphanesi: 16

İkdam Matbaası: 104

İskender (Birgili Mehmed'in dedesi): 19

İsmail Habib Sevük Kütüphanesi: 16

İsmihan Sultan Kütüphanesi: 16, 20

İstanbul Belediyesi Kütüphanesi: 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18

İstanbul İl Halk Kütüphanesi: 13, 14, 15

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi: 12, 13, 18

İyd Mehmed Efendi Kütüphanesi: 16

İzmir Kütüphanesi: 16

İzmirli İsmail Hakkı Kütüphanesi: 16

İzmirli Mustafa Efendi Kütüphanesi: 16

İzzettin Derbent Kütüphanesi: 16

Kadı Beyzâvî: 96

Kadızâde Ahmed: 25

Kadızâde Burhâneddin Kütüphanesi: 16

Kadızâde Mehmed Kütüphanesi: 16

Karabet Matbaası: 85

Karaçelebizâde Hüsameddin Kütüphanesi: 16

Karahisarlı Ali Rıza Matbaası: 38, 55, 61, 63, 66, 70, 75

- Karamanlı Abdurrahman (Bayramiye Tarikatı şeyhi): 19
 Karslı Davud: 106
 Kasıdecizâde Süleyman Sırrı Kü-
 tüphanesi: 16
 Kâtib Çelebi: 20
 Kâzihân: 34
 Kelâm: 21, 35, 108
 Kemalpaşaoğlu: 74
 Kemankuş Emir Abdülkadir Hoca
 Kütüphanesi: 16
 Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi: 16
 Kışla-i Hümayun Matbaası: 106
 Koğuşlar Kütüphanesi: 16
 Konyalı Şeyh Ali: 25
 Köprülü Kütüphanesi: 13, 15, 16,
 17
 Kur'an: 19, 20, 32, 33, 35, 63, 70,
 101
 Lala İsmail Kütüphanesi: 16
 Lâleli Kütüphanesi: 16
 Lugaz: 7, 21, 35, 108, 110
 Mahmud Bey Matbaası: 86, 92,
 106
 Mahmud Paşa Kütüphanesi: 17
 Mahmut Genç Kütüphanesi: 17
 Mantık: 21, 35, 108
 Maraş: 62
 Matbaa-i Âmire: 26, 38, 80, 82, 84,
 85, 90, 91, 92, 96, 102, 104
 Medine Kütüphanesi: 17
 Mehmed Ağa Camisi Kütüphanesi:
 17
 Mehmed Âsım Kütüphanesi: 17
 Mehmed Murad-Mehmet Ârif Kü-
 tüphanesi: 17
 Mehmed Naim Efendi Matbaası: 80
 Mehmed Reşad Han ve Triyâl
 Hanım Kütüphanesi: 17
 Mehmed Said Matbaası: 84, 90
 Mekke: 104
 Mekteb-i Harbiye Matbaası: 84,
 90, 91
 Mergînâni: 73
 Mesih Paşa Kütüphanesi: 17
 Mezar: 37, 61
 Mezhepler: 109
 Mihrişah Sultan Kütüphanesi: 17
 Millet Kütüphanesi: 13
 Miras taksimi: 73
 Molla Çelebi Kütüphanesi: 17
 Muallim Cevdet Kütüphanesi: 17
 Muharrem Efendi Matbaası: 81,
 85, 91
 Murad Buhârî Tekkesi Kütüpha-
 nesi: 17
 Murad Molla Kütüphanesi: 13, 17
 Musâfaha: 63, 74
 Musalla Medresesi Kütüphanesi: 17
 Mushaf yazısı: 101, 103
 Mustafa b. Mehmed: 25
 Mühendisioğlu Matbaası: 85, 91
 Nâfız Paşa Kütüphanesi: 17
 Namaz: 37, 55, 59, 60
 Nazif Efendi Kütüphanesi: 17
 Nurbânû Sultan Kütüphanesi: 17
 Nuruosmaniye Kütüphanesi: 13,
 14, 17
 Osman Ergin Kütüphanesi: 17
 Osmanpazarı Müftüsü İsmail Ni-
 yazı: 25
 Öşri toprak: 63, 74
 Para vakfı: 33, 66, 67
 Pertev Paşa Kütüphanesi: 17
 Pertevniyal Vâlide Sultan Kütüpha-
 nesi: 17
 Pir Ali (Birgili Mehmed'in babası):
 19

Râgıb Paşa Kütüphanesi: 14, 17
 Raks: 60
 Reisülküttâb Mustafa Efendi Kütüphanesi: 17
 Reşid Efendi Kütüphanesi: 17
 Revan Köşkü Kütüphanesi: 17
 Rüstem Paşa Kütüphanesi: 17
 Rüşdiye mektepleri: 92
 Sâdeddin Mübteğî Kütüphanesi: 17
 Sadettin Arel Kütüphanesi: 13, 17
 Sadrettin Celâl Antel Kütüphanesi: 17
 Sâliha Hatun Kütüphanesi: 17
 Selim II., Sultan: 19
 Semâ: 60
 Serez Kütüphanesi: 17
 Servili Kütüphanesi: 17
 Siyer: 20, 21, 35, 108
 Süleyman Sırrı: 82
 Süleyman, Kanunî, Sultan: 11, 23, 33
 Süleymaniye Camii: 11, 12
 Süleymaniye Kütüphanesi: 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18
 Şarkı: 60
 Şâzeli Tekkesi Kütüphanesi: 18
 Şehid Ali Paşa Kütüphanesi: 18
 Şehzâde Mehmed Kütüphanesi: 18
 Şeyh Beypazarlı: 25
 Şeyh Yahya Efendi Matbaası: 106
 Şeyhülislâm Esad Efendi Medresesi Kütüphanesi: 18
 Şirket-i Mürettibiye Matbaası: 86, 92
 Şirketi Sahâfiye Matbaası: 81
 Şirket-i Sahâfiye-i Osmâniye Matbaası: 86, 91, 92, 96

Tâhir Ağa Tekkesi Kütüphanesi: 18
 Talât Bayrakçı Kütüphanesi: 18
 Talât Özkan Kütüphanesi: 18
 Tasavvuf: 20, 35, 75, 79
 Teşrifatçıoğlu Ebubekir: 25
 Tırnovalı Kütüphanesi: 18
 Toktamışoğlu: 25
 Tophâne-i Âmire İstihkâm Alayları Litografya Destgâhı: 80
 Topkapı Sarayı: 14, 15, 16, 17, 18
 Turhan Vâlide Sultan Kütüphanesi: 18
 Türk ve İslâm Eserleri Müzesi: 14, 18
 Türkiyat Enstitüsü: 13, 14, 17
 Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi: 18
 Uşşâkî Tekkesi Kütüphanesi: 18
 Üçüncü Ahmed Kütüphanesi: 18
 Üniversite Kütüphanesi: 12
 Üsküdar: 13, 14, 15, 16, 17, 18, 26
 Üsküdar Halk Kütüphanesi: 13, 14, 15, 16, 17, 18
 Veliyeddin Efendi Kütüphane: 12
 Veliyeddin Efendi: 18
 Yahya Tevfık Kütüphanesi: 18
 Yakub Ağa Kütüphanesi: 18
 Yazma Bağışlar Kütüphanesi: 18
 Yeni Cami Kütüphanesi: 18
 Yeni Medrese Kütüphanesi: 18
 Yergöğü: 76
 Yıldız Kütüphanesi: 12
 Yozgat Kütüphanesi: 18
 Yusuf Ağa Kütüphanesi: 18
 Ziya Emiroğlu Kütüphanesi: 18
 Zühdü Bey Kütüphanesi: 18

İkinci Kitap

- Abdullah (Kadı): 117
Abdullah Efendi, Kazasker Bahaaddin zâde: 117
Abdullah Hayri (Ebussuud soyundan): 118
Abdurrahman (Kadı): 117
Abdülâziz (Kadı): 117
Abdülâziz Efendi, Hoca Sadeddin zâde: 117
Abdûlbaki (Kadı Mehmed oğlu): 117
Abdülkerim (Ebussuud'un torunu): 115
Abdüllatif b. Zeynelâbidin, Karahisarlı: 128
Abdülvâsi (Ebussuud'un torunu): 115
Abdürrahim: 117
Ahmed (Kadı Mehmed oğlu): 117
Ahmed Ali (Ebussuud soyundan): 118
Ahmed Nuri (Ebussuud soyundan): 118
Ali Emîri Efendi: 120, 141, 159, 175, 177
Ali Kuşçu: 113
Âlim ve fâsık: 143
Arazi: 146
Ayşe Sıdika Hanım (Ebussuud soyundan): 117, 118
Ayşe Zehra Hanım (Ebussuud soyundan): 118
Bilâd-i selâse: 169
Bina vakfı: 170
Birgili (Mehmed Efendi): 115, 177
Bugdan: 164
Burhânü'ddîn Ali el-Mergînânî: 179
Bursa kadısı: 114
Bursa: 113
Cebriye: 182
Celâl Çelebi: 169
Celâleddin (Ebussuud soyundan): 118
Celâloğlu: 160
Çanakkale Lisesi: 162
Çanakkale Müzesi: 162
Çayır: 156, 165
Çivioğlu: 115, 160
Davud Paşa Medresesi: 113
Değirmen vakfı: 147
Dobra Venedik: 168
Düldül: 148
Ebussuud: 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 147, 148, 149, 159, 162, 167, 169, 170, 171, 177, 178, 181, 182
Edirne Kadısı Şah Efendi: 170, 171
Ekmelü'ddîn Muhammed el-Bâbertî: 179
Emetullah Hanım (Mehmed Kızı): 117
Esad Efendi, Hoca Sadeddin zâde: 117
Eyüp: 114
Fâtıma: 148
Fâtih-i Kostantiniyye (Sultan II. Mehmed): 164
Fatma Hanım (Hoca Abdülâziz Efendi kızı): 117
Fatma Saadet (Ebussuud soyundan): 118
Fetvalar: 141, 148, 178

Gebze: 113
 Hadice (Ebussuud'un kızı): 115
 Hâfizu'ddîn Neseî: 181
 Halime (Ebussuud'un kızı): 115
 Hammâm: 151
 Haricîler: 182
 Hasad: 146
 Hasan Rıza (Ebussuud soyundan): 118
 Hatice Nimet (Ebussuud soyundan): 118
 Hayâl-i zill oyunu: 157
 Hazret-i Ali (r.a.): 148
 Hazret-i Hasan (r.a.): 148
 Hazret-i Hüseyin (r.a.): 148
 Hoca Çelebi (Ebussuud Efendi): 113, bk. Ebussuud
 Hoca Sadeddinzâde: 117
 Hücet: 169
 İmâm Ebû Yûsuf: 168, 169
 İmâm-i A'zam: 168, 169
 İnegöl: 113
 İsa Efendi, Bosnalı: 117
 İsazâdeler: 117
 İshak Paşa Medresesi (İngöl): 113
 İsmet Yıldırım Hanım: 162
 İsmihan Sultan: 170
 İstanbul kadısı: 114
 İstanbul: 113, 114, 145
 Kaderiyye: 182
 Kadılar: 159, 169
 Kahve: 115
 Kanun ve arızlar: 159
 Kanunî: bk. Süleyman, Kanunî
 Kanunname: 159, 162
 Kara Ahmed Paşa, Vezir: 171
 Karagöz: 115
 Karamanlı Seyyidi: 113
 Karamanlı Şeyh: 145

Kaside: 172, 173, 174, 175
 Kaza ve kader: 145, 146, 182
 Kemalpaşaoğlu: 114, 118, 142, 143, 182
 Kerime (Ebussuud'un kızı): 115
 Kıbrıs fethi: 114
 Kızılbaşlar: 144, 145
 Kur'an okuma: 147
 Kuran öğretenlere ücret verme: 115
 Kuzzât: bk. kadılar
 Mahmud (Ebussuud'un oğlu): 115
 Mahmud Paşa Medresesi: 113
 Maktul Ahmed Paşa: 169
 Mâruzât: 159, 162
 Matbaa-i Âmire: 159, 183
 Mehmed (Kazasker): 117
 Mehmed Âkif (Kadı Abdullah oğlu): 117
 Mehmed Çelebi, Meylî (Ebussuud'un oğlu): 115
 Mehmed Rıza (Ebussuud soyundan): 118
 Mehmed Rıza Efendi (Mekke kadısı): 117
 Mehmed Sadeddin: 117
 Mehmed Sadık (Kadı): 117
 Mehmed Selim: 117
 Mehmed Suud (Ebussuud soyundan): 118
 Mehmet Kuşçu, Türkistanlı: 113
 Mekke: 169, 170
 Menkulün vakfı: 146
 Mersiye: 171, 172, 173, 174
 Mes'ud (Müderris): 117
 Mesh risalesi: 180
 Mihail: 281
 Mihal: 285
 Millî Tettebbüler Mecmuası: 159
 Mîrâs: 157

- Molla Fazlullah: 170
 Molla Hasan (Vardar Yenicesi Şeyhü'l-Kurrası): 147
 Muattıla: 182
 Mukataa: 165
 Mustafa Çelebi (Ebussuud'un oğlu): 115
 Mustafa Çelebi: 117
 Mustafa İmâdî (Ebussuud'un dedesi): 113
 Mustafa Paşa Medresesi (Gebze): 113
 Müeyyedoğlu Abdurrahman: 113
 Müşebbihe: 182
 Namazın şartları: 178
 Nimet Bayraktar Hanım: 116
 Nüvvâb: 168
 Osmanlı Kanunnâmeleri: 159
 Osmanlılar: 318
 Örf: 115
 Öşrî ve harâcî topraklar: 161
 Para vakfı: 115, 177, 178
 Piyale Paşa: 170
 Râfıziler: 182
 Raks ve sema': 144
 Reâyâ: 165
 Rumeli Kazaskeri: 114
 Sadaka: 142
 Sahn-ı Seman: 114
 Sapık mezhepler: 182
 Selim II., Sultan: 114, 169
 Semiz Ali Paşa, Vezir: 175
 Sila: 142
 Sipâhiler: 154
 Sokullu Mehmed Paşa: 169
 Sultan Hatun (Ebussuud'un annesi): 113
 Sübaşı: 168
 Süleyman, Kanunî, Sultan: 114, 119, 149, 162, 167, 169, 170, 172, 180
 Süleymaniye camii: 114
 Süleymaniye Kütüphanesi: 115, 116, 162
 Şâfi'i: 154
 Şeyhülislâm: 114
 Şehzade Bâyezid: 114, 149
 Şemseddin Ahmed Çelebi (Ebussuud'un oğlu): 115, 170
 Şerife Sıdika Suud (Ebussuud soyundan): 118
 Şerife Süeda (Mehmed Rıza Efendi kızı): 117
 Şerife Zâhîde Hanım (Hekimbaşı Ârif kızı): 117
 Tarla: 153, 156, 165
 Tasavvuf: 114
 Teftazânî: 181
 Tımar: 154, 155, 156, 164
 Toprak: 146
 Uluğ Beg: 113
 Ücret-i hammâm: 151
 Vahdeti (Hattat): 118
 Vakfiye: 169
 Yahya Sadeddin (Müderres): 117
 Yavısı Muhiddin Mehmed (Ebussuud'un babası): 113
 Yıldırım Bâyezid Han: 164
 Zeyneb Hatun (Ebussuud'un hanımı): 113
 Zülfikâr: 148

Üçüncü Kitap

- Abbasi/ler: 219, 220, 221, 222, 223, 224, 313
Abdullah, Abdülmevlâ (Mustafa Âlî'nin dedesi): 189
Acem ülkesi: 282
Acemi Oğlanı: 194
Âdem (a.s.): 210, 214, 218, 224
Ahkâm-i divânî kâtipleri: 264
Ahkâm-i mâliyye şâkirdânı: 264
Ahlâk: 235
Ahmed (Mustafa Âlî'nin babası): 189
Ahmed Ağa (Kapıcılar Kethüdası): 271
Ahmed Ağa (Yeniçeri Ağası): 266
Ahmed Efendi Basmahanesi: 214
Ahmed Paşa, Mihaliçli (Tımsıvar Beğlerbeğisi): 288
Ahşıdılilar: 219, 220, 221, 222, 223, 227
Akdeniz: 322
Akkoyunlular: 219, 221, 222, 224
Ali Ârif (Tokat Dizdarı): 216
Ali Beğ, Rum (Amasya Sancağı Beği): 285
Ali Emîrî Efendi: 213, 214, 225, 233, 236, 237
Ali Paşa (Bostancı): 293
Ali Paşa, (Haydar Paşa oğlu): 278, 285
Ali Paşa, Bostancı (Rakka Beğlerbeğisi): 315
Âlî: 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 204, 209, 210, 212, 217, 218, 224, 225, 231, 232, 233, 234, 243, 244, 246, 247, 248, 254, 336
Almanlar: 189, 219
Altı Bölük Ağaları: 267
Altun Oluk: 307
Amasya Sancak Beğliği: 195
Amasya: 262, 283, 336
Anadolu: 282, 326
Anadolu Ağaları: 258
Anadolu Beğlerbeğisi: 294
Anadolu beğlikleri: 224
Anadolu muhasebecisi: 263
Anadolu Selçukluları: 222, 224
Ankara Savaşı: 217
Arabacılar: 315
Arap kadınları: 243
Arap: 219
Arnavud/lar: 189, 219, 280, 274, 287, 304, 306
Arnavutluk: 285
At Meydanı Sarayı: 257
Atlı Sekbanlar: 258
Avlunya: 285
Ayasofya Camii: 266, 307, 335
Azerbaycan: 192, 211, 212
Bâb-ı Hümâyûn: 269
Bağdat Mal Defterdarlığı: 194
Bağdat: 247, 258, 267
Bahr-i Siyâh: 322
Bâkî, Mevlânâ: 195, 199, 259, 260, 261, 262
Baltacılar: 328
Banaluka: 210
Başçavuşlar: 263
Başdefterdar: 309
Batınîler: 222, 224
Batlamyus: 222
Bayezid I., Yıldırım: 217

- Bâyezid, Şehzade: 209
 Beç kalesi: 313, 315
 Behrâm-i Gûr: 305, 313, 321
 Belgrad: 221
 Bosna: 192, 210, 313
 Bostancıbaşılar: 258, 264
 Boşnak-Hırvat: 189
 Boşnaklar: 189
 Bölük Halkı: 266, 285, 290, 294, 296, 336
 Bölükbaşılar: 258
 Budun: 288, 292, 293, 311, 313
 Buğdan Elleri: 287
 Buğdan kâfirleri: 271, 275, 278
 Buğdan Kralı: 311
 Buğdan reayası: 287
 Buğdan: 269, 270, 277, 313, 321, 336
 Buğdanlılar: 336
 Buhara hanları: 219, 221, 222, 224
 Bükreş Kalesi: 286, 287, 295
 Bükreş: 278, 284, 285
 Büveyhliler: 224
 Cafer Paşa, Vezir: 299, 314, 315, 318, 319, 320, 324
 Cagalazâde: bk. Sinan Paşa
 Câhiz: 250
 Câmî: 240, 333
 Cân kavmi: 218
 Canfedâ Hatun (Harem Kethüdası): 249, 265
 Cavid Baysun, Prof.: 251
 Cebeciler: 315
 Cebehâne-i Âmire: 327
 Cengiz Hanedanı: 315
 Cengiz: 196
 Cengizliler: 222, 224
 Cidde Beğliği: 249, 251
 Cidde Emaneti Kâtipliği: 302
 Cidde Sancak Beğliği: 195
 Cidde: 196
 Ciğerdelen: 288, 290
 Cüceler: 265
 Cülûs: 264
 Çarhacılar: 316, 322
 Çavuşbaşı: 277
 Çavuşlar: 315
 Çemberlitaş: 214
 Çerkes Kölemenler: 219, 220, 221, 222, 224, 227
 Çerkes: 189, 219, 280
 Çeşmî (Âli'nin mahlası): 190
 Çivioğlu (Şeyhülislâm): 310
 Çorum otağı: 217
 Çorum: 288
 Damad İbrahim Paşa: 250
 Danişmend Gazi: 216
 Danişmendliler: 222, 224
 Davud (a.s.): 219
 Deccâl: 304
 Defter Eminliği: 195, 261
 Defterdarlar: 263
 Deli İbrahim Paşa: 249, 265, 290, 335
 Delvina: 285
 Dergâh-i Âli Çavuşları: 315
 Dergovişte: 285, 286, 298
 Deşt-i Kıpçak: 282
 Devlet Kapısı: 270, 271, 272, 273, 274, 277, 300
 Devşirme: 189, 199
 Dilsizler: 265
 Divan kâtipleri: 263, 315
 Divan: 268
 Divan-ı Hümayun: 268
 Diyarbekir: 265, 283
 Dört Halife: 219

- Dulkadır Eli: 283
 Dulkadırlılar: 219, 221, 222, 224
 Ebussuud Efendi: 217
 Edirne Bahçesi Kethüdası: 258
 Edirne Kapısı: 269
 Eflak: 313, 321
 Eflak Beğlerbeğliği: 280
 Eflak Kralı: 311
 Eğri/kalesi: 312, 315, 319, 320, 330, 337
 Ekrâd: 247
 Emevî/ler: 219, 220, 221, 222, 224
 Erdel: 288, 313
 Erdel kâfirleri: 287, 296
 Erdel Kralı: 311
 Erdeloğlu bölüğü: 321
 Erdeloğlu: 325
 Erzurum Mal Defterdarlığı: 194
 Erzurum: 193, 258
 Esad Efendi Kütüphanesi: 187
 Estergon/kalesi: 288, 289, 290, 292, 293, 295, 336
 Etrâk: 197, 247, 319
 Evliyalar: 243
 Eyüb: 219
 Eyyubiler: 219, 220, 221, 222, 223, 227
 Fâtımiler: 219, 220, 221, 222, 223, 227
 Fatih (Sultan II. Mehmed): 221, 223
 Fazlullah (Mustafa Âli'nin oğlu): 196
 Ferhad Ağa (Bostancıbaşı): 264
 Ferhad Paşa (Bosna Beğlerbeğisi, Sadrazam): 192, 210, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 305, 306, 335, 336
 Firdevsî: 333
 Firengistan: 321
 Firenk: 219
 Firenkler: 189
 Fodula: 258
 França Kralı: 311
 Frengistan: 288
 Fütuhât: 274
 Garibler: 266, 315
 Gazanfer Ağa (Bâbüssaâde Ağası): 227, 301
 Gazi Girey Han: 315
 Gazneliler: 222, 224
 Gelibolu: 189, 195, 272
 Gelibolu Acemileri: 258
 Geylân hâkimleri: 219
 Gorişlar: 222, 224
 Gümüş Ayaklu: 325
 Gürcistan: 192, 212
 Hacerü'l-Esved: 307
 Haçova: 337
 Hadımlar: 327
 Hafız: 333
 Hâkânî (Acem şairi): 259
 Haleb: 193, 245
 Haleb Beğlerbeği: 290, 291
 Haleb defterdarlığı: 193, 194
 Haleb tımar defterdarlığı: 193
 Halil Paşa: 266
 Han Gazi Girey: 298
 Harem: 261, 265, 272, 281, 327, 328
 Harzemşahlar: 222, 224
 Hasan Paşa, Vezir (Mehmed Paşa'nın oğlu): 278, 279, 287, 296, 297, 298, 314, 315, 324
 Hatipler: 275
 Hatvan: 288
 Haydar Paşa (Rumeli Beğlerbeği): 280

Hayırbay: 227
 Hazîne şâkirdânı: 264
 Hezargrad: 270
 Hirvat: 189
 Hirvat-Boşnak: 219
 Hızır Beğ Çelebi: 236
 Hızır Efendi, Sübaşıoğlu: 322
 Hızır Paşa (Karaman Beğlerbeğisi): 314
 Hızır Paşa: 227
 Hil'at: 258, 263, 266, 272
 Hind hükümdarları/sultanları: 219, 221, 222, 224
 Hind Türk Kölemenleri: 219
 Hoca Sadeddin: 192, 251
 Horyad: 277, 284
 Hûd (a.s.): 218
 Hüsâmeddin Hasan el-Kâfi: 190
 Hüseyin Baykara: 219, 221, 222, 334
 Hüseyin Beğ, Tütünsüz: 191
 Hüseyin Paşa: 281
 Hüsrev Paşa (Van Beğlerbeğisi): 193
 Hüsrev-i Dehlevî (İran Şairi): 231
 Irak: 282
 Istaburun: 289
 Istranca: 274
 İbn-i 'Alâ: 216
 İbniyâmin Çavuş, (Âlî'nin kardeşi): 217
 İbnülemin Mahmud Kemal: 199, 200, 201, 213, 225, 232, 238
 İbrahim Ağa (Kapıcıbaşı): 298
 İbrahim Paşa (Uzun Mehmed Paşa'nın oğlu): 273
 İbrahim Paşa, Sadriazam: 300, 307, 310, 311, 314, 315, 323, 331

İçoğlanları: 274
 İdris (a.s.): 218
 İkdâm Matbaası: 210
 İlhanlılar: 222
 İlkenliler: 224
 İmam Hüseyin: 247
 İmamlar: 211, 219, 275
 İran: 282, 335
 İran şahları/padişahları: 221, 223
 İsâ (a.s.): 210, 219
 İshak (a.s.): 218
 İskender: 218, 322, 334
 İskender-i Zülkarneyn: 218
 İslâm Ansiklopedisi: 201, 335
 İslâm askeri/ordusu: 270, 278, 280, 291, 297, 316, 317
 İslâm gazileri: 325
 İsmail (a.s.): 218
 İsrafil: 291
 İstanbul: 257, 258, 264, 265, 282, 304, 335, 336, 337
 İznigmid: 272
 İzzeddin Keykâvüs II., (Selçuklu sultanı): 216
 Kâbe: 302
 Kadılar: 262
 Kâfirler: 275, 278, 279, 280, 281, 284, 285, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 296, 297, 298, 313, 315, 317, 318, 319, 323, 325, 327, 329
 Kânunî: bk. Süleyman, Kânunî
 Kapıcılar Kethüdası: 273
 Kapıkulu: 289, 326
 Kara Ali Beğ (Estergon Sancağı Beği): 288
 Kara Hersek: 325
 Karakoyunlular: 219, 221, 222, 224

- Karşaşub ovası: 321
 Kaside: 192, 231, 233, 259, 261, 306
 Katına: 321
 Kâtib Çelebi: 199, 201, 214, 217
 Kayseri: 195, 250
 Kayures: 321
 Kazasker/ler: 263, 311
 Kâzî Azud: 210
 Kerbelâ şehidleri: 247
 Keyûmers: 259
 Kıbrıs beğlerbeğliği: 264
 Kırım hanları: 222, 224
 Kırım: 198
 Kırımlı Abdullah, Hattat: 213
 Kırımlılar: 287
 Kızılbaşlar: 277, 281
 Kızılhisar: 289
 Kilis: 192
 Koçî Beğ (Dergovişte Sancağı Beği): 285
 Konya savaşı: 209
 Köstendil: 285
 Köstendil Sipahileri: 285
 Kur'an: 326
 Kurd Paşa: 261
 Kutbeddin Muhammed Yezdî, Iraklı: 213
 Kutbü'l-Aktab: 243
 Küçük ruznâmecî: 263
 Lala Mehmed Paşa: 300, 301, 302, 311, 336
 Lala Mustafa Paşa: 192, 193, 200, 211, 212, 253
 Leh Kralı: 311
 Leylâ ve Mecnûn: 231
 Lût (a.s.): 218
 Macar atlıları: 297
 Macar Kralı: 311
 Macar/lar: 189, 219, 281, 288
 Macaristan: 192
 Mahmud Paşa (Bolu Sancağı Beği Şemsi Paşa Oğlu): 292
 Mahmud Paşa (Sivas Beğlerbeğisi): 314
 Mahmud Paşa, Çerkeş: 290
 Mahmud Paşa: 292
 Maksimyanos: 317, 318, 319
 Malkara/Magalgara: 265, 300, 335
 Malkoçoğulları: 192
 Manisa/Mağnisa: 91, 257, 264, 301, 335
 Masimyanos: 325
 Maskaralar: 265
 Matbaa-i Âmire: 213, 218
 Maveraünnehir: 282, 335
 Mazenderan: 219
 Mehdi: 219
 Mehmed Ağa: 272
 Mehmed III., Sultan: 187, 194, 195, 200, 212, 243, 250, 255, 257, 268, 278, 311, 320, 332, 335, 337
 Mehmed III., Şehzade: bk. Mehmed III., Sultan
 Mehmed Paşa (Anadolu Beğlerbeği): 314
 Mehmed Paşa (Anadolu Beğlerbeğisi Bosna asıllı): 288, 292, 315
 Mehmed Paşa (Üveys Paşa oğlu): 288
 Mehmed Paşa, (Eflak Beğlerbeği): 280
 Mehmed Paşa, (Sinan Paşa oğlu): 289, 290, 292, 314
 Mehmed Paşa, Cerrah, Vezir: 314, 315
 Mehmed Paşa, Ramazanoğlu: 288

Mehmed Paşa, Satırcı: 314
 Mehmed Paşa: 266, 291, 293, 310
 Mehmed Süreyya: 248
 Mekke: 195, 218, 302, 307
 Melâmiler: 243
 Mesnevî: 235
 Mevlânâ Abdülbâkî: 260
 Mevlânâ Muhiddin, Bostanoğlu
 (Şeyhülislâm): 275
 Mevlânâ Sadeddin (Sultan Mu-
 rad'ın hocası): 326
 Mevlânâ Tab'î: 260
 Mısır beğlerbeğliği: 264
 Mısır Defterdarlığı: 195, 261
 Mısır kırılları: 218
 Mısır: 191, 227, 261, 264, 267,
 310
 Mihail: 279, 281, 285, 287, 295,
 296, 297, 298
 Mihal: 281, 285, 287
 Miraç: 219
 Mohaç: 288
 Mudanya iskelesi: 265
 Mudanya: 264
 Muhaddisler: 219, 243
 Muhammed Hz. (s.a.v.): 210, 218,
 219, 223, 309, 326
 Mukataacılar: 263
 Murad III., Sultan: 191, 192, 194,
 199, 200, 212, 239, 239, 240,
 243, 247, 248, 249, 252, 268,
 277, 301, 307, 310, 326, 335
 Murad III., Şehzade: bk. Murad III.,
 Sultan
 Murad Paşa (Diyanbekir Beğlerbe-
 ğisi): 314
 Musa (a.s.): 219
 Musâhib Şemsi Paşa: 192
 Mustafa Paşa (Şam Beğlerbeği):
 191, 193

Mustafa Paşa b. Ayaş Paşa: 281
 Musul beğlerbeğliği: 281
 Muzafferîler: 222
 Mücahidler: 275, 278, 279, 280,
 285, 290, 291, 319
 Müderrisler: 262
 Müneccimbaşı: 201
 Müneccimler: 307
 Naatler: 231
 Nemçe: 325
 Nemçe Kâfirleri: 324
 Nemçe Kralı: 311
 Nemrud: 218
 Nev'î, Molla: 195, 199, 259, 260,
 261
 Nevâlî: 257
 Niğebolu Sancağı: 281
 Niksar: 217
 Nogay mirzâ: 315
 Nuh (a.s.): 218, 309
 Nuh tufanı: 314
 Ocak halkı: 258
 Odabaşılık: 327
 Oğuzlar: 292
 On İki İmam: 219, 223
 Ordu-yi Hümâyûn: 273
 Osman (III. Murad'ın oğlu): 248
 Osman Paşa (Yanık Beğlerbeğisi):
 289, 291
 Osman Paşa: 289, 292
 Osman Yalçın Matbaası: 251
 Osmanlılar: 217, 220, 222, 223,
 224, 227, 263, 318
 Padişah divanı: 266
 Papazlar: 277
 Parmak Kapısı: 304
 Peçevî İbrahim Efendi: 200
 Pençik bid'ati: 296
 Perviz Çavuş: 280

- Peygamber sancağı: 272, 326
 Peygamber: 211, 272
 peygamberin hırkası: 326
 Peygamberler: 218, 223
 Pir Mehmed Dede (Şükrullah oğlu, Hattat): 198
 Pojega kasabası (Macaristan): 192
 Raḥşân b. Abdullâh: 228
 Rakka: 249
 Ramazanoğulları: 219, 221, 224
 Reîsülküttâb: 309
 Revan: 268
 Rikâb-i hümayun/ağları: 263, 264
 Rûm/ülkesi: 283, 284, 310
 Rumeli Ağaları: 258
 Rumeli askeri: 286, 315
 Rumeli Beğlerbeğliği: 310
 Rumeli Kazaskerliği: 259, 261
 Rumeli Vilâyeti Defterdarlığı: 262
 Rumeli yiğitleri: 281
 Rumeli Zaimleri: 315
 Rumeli: 272, 299
 Rusçuk: 277, 296, 298
 Rüstem-i Zâl: 317
 Sadırazam ruznâmecisi: 263
 Safevîler: 219, 221, 222
 Sahn-i Semân: 257
 Salâhaddin Eyyubi: 245
 Salih (a.s.): 218
 Samanlılar: 222, 224
 Saraçlar: 315
 Saruhan: 301
 Sekbanbaşı: 258
 Selçuklular: 222, 224
 Selim I, Yavuz, Sultan: 220, 222, 223
 Selim II., Sultan: 190, 191, 209, 224, 231, 253, 332
 Selim II., Şehzade: bk. Selim II., Sultan
 Selmân (Acem şairi): 259
 Semerkand hanları: 221, 222, 224
 Semerkand: 219
 Seyid Mehmed (Başdefterdar): 268
 Sicill-i Osmânî: 248
 Sigetvar: 209
 Silâhdarlar ağaları: 289
 Silâhdarlar: 266, 315
 Sinan Paşa (Mısır Beğlerbeği): 191
 Sinan Paşa, Cagalaoğlu: 193, 200, 212, 236, 265, 270, 271, 273, 275, 276, 277, 286, 293, 294, 300, 301, 302, 303, 306, 307, 311, 314, 316, 323, 325, 326, 328, 329, 331, 335, 336
 Sinan Paşa, Sofu (Budun Beğlerbeğisi): 288, 317, 337
 Sipahi Oğlanları: 266, 289, 315
 Sipâhi/ler: 266, 267, 268, 269, 283, 290, 297
 Sivas Defterdarlığı: 194, 195
 Sokullu Mehmed Paşa: 192, 200, 209
 Solaklar: 258
 Sonluk: 288
 Sultân-ı Rûm: 264
 Süleyman, Kanunî, Sultan: 191, 209, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 331
 Sürûrî, Gelibolulu: 190
 Süsseim: 201
 Şam askeri: 316
 Şam Yeniçerileri/askeri: 273, 323
 Şam: 191, 235, 243, 267, 274
 Şamlılar: 272
 Şemsipaşaoğlu: 294
 Şeyh Muslihiddin: 192
 Şeyh Vefa: 301
 Şeyhülislâm: 259, 263, 275

Şirazlı Abdurrahman: 245
 Şirvan hâkimleri/hükümdarları: 219, 221, 224
 Şirvan: 192, 193, 211, 268
 Şîr (a.s.): 218
 Şuayb (a.s.): 219
 Tahirîler: 222
 Tasavvuf: 235, 238
 Tatar askeri: 290, 298, 315
 Tatar Hanı: 287
 Tatar kavimleri: 218, 326
 Teberdârlar: 328
 Tebriz: 268
 Temir (Timur): 196, 217
 Temirliler (Timurlular): 222, 224
 Tımar: 193, 245, 283, 294, 315
 Tımar müteferrikaları: 315
 Tımışvar: 288, 313
 Tımışvar Beğlerbeğisi: 291
 Tifâşi: 243
 Tokat: 216, 249
 Tokay kalesi: 318, 321
 Tolunlular: 219, 220, 221, 222, 223, 227
 Topçular: 315
 Trabzon: 193, 199, 281, 285
 Tufan: 227
 Tuğrakeşler: 263
 Türk kadınları: 243
 Türk Kölemenler: 219, 220, 221, 222, 224, 227
 Türkler: 197, 199, 200, 246, 319, 326
 Uc b. 'Anak: 222
 Ulûfe: 265, 266, 268, 315, 336
 Ulûfeciler: 266, 315
 Ungürüs/kalesi: 298, 313, 315
 Usûlî: 233

Uzun Mehmed Paşa: 273
 Üsküdar: 257, 272
 Üveys Paşa: 194
 Vâlide Sultan: 274, 276
 Van: 193
 Veli Ağa (Yeniçeri Ağası): 316
 Veli Paşa (Rumeli Beğlerbeği): 318, 320
 Vezirlik mühürü: 273, 300, 307
 Yahya: 219
 Yakub (a.s.): 218, 220, 221, 223
 Yanık Kalesi: 335
 Yanık yöresi: 299
 Yayabaşlar: 258
 Ye'cüc Me'cüc: 218
 Yedikule: 265, 277
 Yemen: 191
 Yeniçeri Ağalığı: 258, 309, 310, 311
 Yeniçeri Kâtipliği: 194, 195, 201, 257, 261
 Yeniçeri Kethüdası: 258
 Yeniçeri ocağı: 267
 Yeniçeri yetimleri: 258
 Yeniçeri/ler: 194, 257, 258, 266, 268, 269, 272, 284, 296, 315, 322, 326, 336
 Yergöğü/kalesi: 278, 295, 296, 298
 Yunus (a.s.): 219
 Yusuf (a.s.): 218, 219, 223
 Yusuf ve Zelihâ: 231
 Zağarcılar: 258
 Zâhhâk: 224
 Zâhîr (Acem şairi): 259
 Zâimler: 283, 290, 295
 Zekeriya (a.s.): 219

Dördüncü Kitap

- Ahmed I., Sultan: 363
Ahmed III., Sultan: 356
Ali Emîri Efendi: 343, 347, 350,
352, 354, 356, 369, 376, 379,
398, 403, 408, 439, 446, 448,
464, 466, 481
Ali Şîr Nevâî: 346
Amcazâde Hüseyin Paşa: 351,
369, 374, 375, 376, 379, 382,
388, 389, 398, 400, 402, 403,
408, 411, 412, 414, 418, 422,
423, 427, 430, 432, 433, 440,
445, 450, 452, 456, 466
Âşîr Efendi: 349, 350, 351, 352,
354, 367, 369, 379, 380, 384,
389, 393, 394, 397, 401, 416,
419, 425, 427, 439, 440, 448,
451, 455, 461, 462, 463, 464,
465
Âtîf Efendi: 351, 358, 365, 366,
368, 370, 371, 372, 373, 374,
375, 376, 381, 384, 386, 387,
388, 389, 391, 395, 397, 398,
399, 400, 401, 402, 403, 404,
405, 406, 407, 408, 410, 412,
414, 416, 417, 418, 421, 422,
423, 425, 427, 428, 430, 432,
433, 434, 435, 439, 440, 443,
445, 446, 448, 451, 452, 453,
455, 456, 458, 459, 461, 463,
464, 465
Ayasofya: 347, 348, 350, 351,
356, 359, 367, 368, 370, 374,
376, 380, 382, 384, 386, 389,
394, 395, 397, 399, 408, 410,
412, 414, 416, 418, 420, 422,
423, 425, 427, 430, 432, 433,
435, 438, 439, 441, 445, 446,
448, 450, 457, 459, 463, 465
Bağdatlı Vehbi: 351, 352, 356,
358, 359, 365, 367, 368, 370,
373, 376, 380, 382, 384, 386,
388, 389, 392, 394, 397, 399,
401, 406, 408, 410, 412, 414,
416, 418, 420, 422, 423, 425,
427, 429, 430, 432, 435, 438,
439, 441, 445, 446, 448, 450,
457, 459, 463, 465
Bayazıd I., Yıldırım, Sultan: 347,
348
Bayazıd II., Sultan: 344, 345, 347,
348, 352
Bayazıd (Kütp.): 350, 351, 352,
359, 360, 365, 368, 370, 373,
374, 375, 376
Bürde Kasidesi Tercümesi: 349
Cârullah: 350
Celâl-zâde Mustafa: 342
Celâl-zâde Salih: 342
Çelebi Abdullah Efendi: 375, 377
Çorlulu Ali Paşa: 371, 374, 377,
379
Damad İbrahim Paşa: 360, 377,
379, 381, 388, 428, 429
Dârülmesnevî: 350, 399, 414, 416,
439
Deli Kadı: 342
Düğümlü Baba: 351, 360, 366,
368, 370, 375, 382, 397, 399,
402, 408, 410, 412, 422, 423,
427, 431, 432, 434, 439, 444,
445, 448, 451

- Ebussuud: 354
 Edirne Darülhadişi: 345
 Esad Efendi: 360
 Esseyid Mustafa Reşid b. Âli el-
 vezîr: 348
 Fatih Kütüphanesi: 347
 Fenârîoğlu Mehmed: 345
 Feyzullah Efendi: 360, 374, 376,
 377, 379, 381, 415, 429, 448,
 450, 452
 Filibe: 345
 GAL: 359, 365, 369, 371, 374,
 376, 379, 381, 384, 388, 392,
 394, 396, 398, 401, 408, 410,
 412, 414, 417, 421, 423, 427,
 428, 430, 432, 441, 443, 444,
 447, 450, 452, 464
 Hacı Mahmud Efendi: 348, 350,
 351, 353, 354, 356, 358, 361,
 365, 370, 371, 373, 374, 382,
 383, 386, 387, 388, 389, 390,
 397, 399, 403, 406, 408, 409,
 410, 411, 413, 415, 419, 422,
 423, 425, 426, 427, 431, 433,
 434, 445, 446, 447, 451, 452,
 457, 458, 460, 464
 Hacı Selim Ağa: 351, 353, 361,
 375, 377, 429, 464
 Hâlet Efendi: 356, 361, 365, 367,
 371, 374, 379, 382, 384, 386,
 389, 394, 396, 399, 401, 405,
 409, 411, 413, 415, 420, 422,
 424, 428, 430, 431, 433, 435,
 437, 438, 440, 442, 445, 447,
 451, 455, 457, 460, 462, 464
 Hamidiye: 350, 377, 381, 478
 Harput: 381, 387, 429
 Hasan Hayri: 366, 389
 Hasan Hüsnü Paşa: 348, 356, 361,
 365, 366, 367, 368, 370, 371,
 372, 374, 377, 379, 382, 383,
 384, 387, 389, 390, 391, 394,
 396, 397, 399, 400, 401, 402,
 403, 404, 405, 406, 407, 409,
 410, 411, 413, 415, 416, 417,
 418, 419, 420, 421, 422, 424,
 425, 426, 427, 430, 431, 432,
 433, 434, 435, 436, 440, 442,
 445, 446, 447, 448, 451, 452,
 453, 454, 456, 457, 458, 460,
 461, 464, 465
 Hatib-oğlu Muhiddin Mehmed: 345
 Hekimoğlu Ali Paşa: 353, 361,
 367, 370, 371, 373, 377, 382,
 383, 399, 403, 406, 410, 413,
 415, 424, 427, 430, 431, 432,
 435, 437, 438, 441, 445, 451,
 452, 453, 455, 456, 457, 458,
 460, 464
*Histoire de la Campagne de Mo-
 hacz par Kemal Pacha Zadeh:*
 347
 Hoca Sadettin: 342
 Hoca Seyid: 393, 411, 424
 Hüdâî: 357, 365, 373, 374, 380,
 382, 383, 385, 386, 390, 393,
 399, 400, 401, 402, 403, 404,
 405, 406, 409, 410, 411, 413,
 415, 417, 420, 422, 424, 426,
 429, 433, 434, 435, 444, 445,
 447, 453, 455, 456, 458, 463
 Hüsrev Paşa: 351, 353, 361, 370,
 372, 390, 436, 440
 İskender Çelebi: 353
 İsmail Ârif: 450
 İsmihan Sultan: 351, 361, 367,
 370, 371, 375, 377, 383, 399,
 409, 411, 415, 417, 424, 427,
 429, 431, 451, 452, 458

- İzmirli İsmail Hakkı: 361, 362, 367, 368, 370, 371, 372, 387, 388, 399, 402, 405, 409, 410, 413, 422, 424, 431, 445, 447, 451, 456, 464
- Kadıızâde Mehmed: 362, 367, 370, 371, 379, 383, 399, 406, 410, 411, 413, 424, 431, 445, 447, 451, 454, 460
- Kadir Çelebi: 353
- Kanunî Sultan Süleyman: 341, 355, 358
- Karaçelebizâde Hüsameddin: 377
- Kasım Paşa: 353
- Kasidecizâde Süleyman Sırrı: 348, 353, 370, 371, 373, 375, 379, 380, 381, 385, 387, 391, 394, 395, 401, 409, 410, 420, 426, 429, 436, 437, 438, 440, 441, 442, 445, 447, 451, 457, 458, 460, 461, 465
- Kaşf al-zunûn*: 359, 450
- Kâtib Çelebi: 358, 450
- Kemankeş Abdülkadir Emîr Hoca: 348, 351, 429, 464
- Kestelli Muslihiddin Mustafa: 345
- Koca Nişancı Mustafa Çelebi: 342
- Köprülü Mehmed Paşa: 346, 357, 362, 365, 368, 370, 375, 377, 382, 386, 390, 392, 394, 396, 398, 399, 402, 404, 407, 409, 411, 413, 415, 417, 420, 422, 424, 427, 429, 435, 437, 438, 440, 441, 445, 447, 451, 458, 460, 463
- Kurşunlu Medrese: 344
- Küpeli-oğlu Mehmed Muhiddin: 344
- Lala İsmail: 349, 351, 353, 373, 394, 406, 431, 440, 442, 448, 460, 461, 463
- Lâleli: 351, 353, 354, 359, 362, 365, 367, 369, 371, 373, 374, 377, 379, 381, 383, 385, 387, 390, 392, 394, 396, 404, 406, 407, 409, 411, 415, 418, 420, 427, 429, 435, 440, 441, 444, 445, 447, 448, 450, 458, 460, 463, 464
- M. Arif: 370
- Matbaa-i Âmire: 354, 355, 443, 450
- Mehmed Ağa Camii: 362, 379
- Mehmed Âsim: 351, 379, 429
- Mehmed b. Ali el-Fenârî: 353,
- Mihrişah Sultan: 362, 415, 442, 449
- Milel ve Nihal*: 355
- Molla Lûtfî: 345
- Muarrif-oğlu Sinâneddin Yusuf: 345
- Muhâkamat al-lugatayn*: 346
- Muhîr al-Lugat*: 358
- Muhtelit: 362, 375, 377, 379, 381, 387, 419, 449
- Murad Buhârî Tekkesi: 419, 444
- Murad Molla: 351, 353, 357, 358, 362, 363, 365, 375, 382, 383, 385, 387, 390, 391, 394, 396, 398, 404, 406, 407, 409, 413, 415, 420, 423, 427, 429, 441, 443, 445, 447, 450, 451, 453, 458, 461, 463
- Mustafa Lûtfî: 393
- Müze: 351, 381, 445, 454
- Nafiz Paşa: 351, 353, 440, 447, 449, 451
- Nigârîstân*: 356

- Nuruosmaniye: 348, 350, 351,
356, 363, 375, 378, 380, 381,
385, 390, 413, 427, 436, 438,
440, 442, 444, 445, 447, 450,
462, 477, 480
- Orhan Gazi: 346
- Pavet de Courteille: 346
- Pertev Paşa: 349, 369, 373, 378,
383, 386, 390, 391, 394, 396,
400, 406, 409, 413, 415, 417,
418, 420, 423, 424, 425, 426,
427, 431, 433, 434, 436, 437,
438, 439, 441, 442, 448, 450,
453, 455, 458, 460, 461, 463,
465
- Ramazan: 352, 379, 381, 414,
460, 464
- Reisülküttâb: 351, 353, 355, 370,
371, 374, 375, 378, 382, 386,
404, 430, 432, 433, 436, 440,
444, 447, 449, 454, 455, 458,
460, 463, 464
- Reşid Efendi: 352, 353, 357, 363,
365, 367, 369, 370, 371, 373,
378, 384, 385, 386, 388, 390,
391, 392, 394, 396, 398, 399,
402, 404, 405, 406, 409, 412,
413, 415, 417, 418, 421, 422,
424, 425, 426, 427, 428, 429,
431, 432, 433, 434, 436, 437,
438, 439, 442, 444, 446, 447,
449, 451, 453, 454, 456, 458,
459, 463, 464, 465
- Revan: 348, 350, 353, 354, 357,
358, 363, 365, 367, 369, 375,
378, 382, 388, 390, 396, 398,
407, 409, 410, 412, 413, 415,
420, 423, 426, 428, 438, 440,
443, 445, 447, 452, 460, 463,
465
- Sahaf Ahmed Efendi Matbaası: 443
- Sahn-ı Seman: 114, 345
- Serez: 352, 353, 376, 378, 381,
425, 429, 431, 432, 436, 437,
443, 449, 450, 453, 456, 458,
460
- Seydi Bey: 353
- Seyyid Şerif: 365, 396
- Sirâc al-Din Muhammed al Sacâ-
vandi: 380
- Solak-oğlu Mehmed Hemdemî
Çelebi: 342
- Solakzâde Tarihi*: 342
- Sultan Bayazîd Medresesi: 345
- Süleymaniye Camii: 341
- Şehid Ali Paşa: 342, 348, 352, 354,
358, 363, 365, 370, 371, 373,
376, 378, 379, 381, 383, 385,
386, 388, 390, 392, 396, 399,
404, 407, 413, 415, 416, 425,
426, 428, 429, 433, 436, 441,
442, 445, 449, 452, 453, 460,
465
- Şemseddin Ahmed: 344, 345
- Tâc al-Tavârih*: 477
- Tafsîr*: 358
- Taftazânî: 378, 421
- Tahir Ağa Tekkesi: 352
- Tahir Ağa Tekkesi: 352
- Talvih*: 378, 430
- Tevârih-i Âl-i Osman*: 347
- Tırnovalı: 355, 376, 381, 388, 393,
409, 436, 460, 466
- Turhan Hadice Sultan: 381
- Üniversite: 342, 343, 348, 350,
352, 353, 356, 358, 364, 374,
376, 378, 380, 386, 390, 392,
420, 423, 426, 428, 437, 440,
442, 444, 447, 449, 452, 465,
481

Veliyeddin Efendi: 348, 352, 364,
365, 369, 383, 396, 397, 400,
401, 403, 408, 409, 411, 412,
414, 416, 417, 418, 419, 424,
428, 429, 446, 447, 450, 451,
457, 464
Yahya Tevfik: 365, 369, 423, 447
Yavuz: 342, 347, 348, 350

Yeni Cami: 350, 364, 365, 375,
378, 449, 456, 462
Yeni Medrese: 364
Yozgat Maarif Kütüphanesi: 356
Yusuf al-Tifâşi: 350
Yusuf ve Zelihâ: 349
Zemahşerî: 365
Zühdü Beg: 352